

Թային դէպ 'ի դաշտերը, երբոր Սրտ-
լա և Սագղաղինէ Արդաթի Գարդա-
Թեան, եկեղեցին պատարագ տեանելէ
տուն կը դառնային : Բոնք էին իրենց
գեղեցկագոյն հանդէսները . բոլոր օրը
բլուրներու զառ 'ի վայրին վրայ և հով-
տաց մէջ կ'անցընէին, ինչ որ կը գըտ-
նային կ'ուտէին, և ուրախալից տուն
կը դառնային : Բնակով Սաւրիտիոս
իր մօրաքեռ աղջկանն հետ նորէն տե-
սաւ ի իւսիէնի և Սելի անտառները,
որոնց մէջ երկու տարի առաջ իր ան-
ձնասպանութեան դիտաւորութիւնն ու
ըռձեր էր : Բն շագանակի ծառերուն
տակ՝ զորոնք իր հոգւոյն վշտերովը սե-
ցուցեր էր, այն ջրասէր կաղնիներով
և բարտիներով շրջապատած պզտի լճին
եզերացը վրայ՝ ուր մահն երեցեր էր
իրեն, լսեց կենաց ձայնն որ կ'երգէր
իր սրտին մէջ :

ԱՐԴԻ ԿԵՆԴԱՆԱԳԻՐՔ

9. ՎԵՐԱՆՈՒՄ :

Վաղղիոյ Ղեմարանին կաճառորդաց
հիմակուան Լեւոնորն ու գաղղիական
գրականութեան առաջին հռչակաւոր
քննաբանը, Պ. Բէլ Փրանկիսկոս
Սիւմէն, ծնաւ 'ի Ղարիզ 1791 տա-
րոյն յունիսի 10^{էն} : Իր նախնական
կրթութիւնն առաւ վարժատան մը
մէջ, որուն վերատեսուչն էր Սլանշ
յունագէտը . կարծես թէ յոյն լեզուի
համատեղութեանը տակ ծնած էր,
որովհետեւ այն մատաղ հասակէն ա-
նանկ քաջ հմտացաւ յունարէնի՝ որ
տասուերկու տարուան եղած ատենը
մէկ նայուածքով յոյն քերթողները կը
թարգմանէր, և յունարէն ողբերգու-
թիւններ կը ձևացընէր ուրիշ հանձա-
րեղ աշակերտակիցներու հետ . իրեն
բարեկամները կը վկայեն որ մինչև ցայ-
սօր միտքը պահած է Սիսեւսի մասը
Սոփոկլեսի ֆիլոսոֆի ողբերգութեանը
մէջ, զոր ինքը ձևացուցած էր : Բայ

լեզուին կարեւորութիւնն և օգուտը
մէն կարգի գրականաց համար՝ ա-
տենուեցաւ ժամանակաւ Պ. Սիւ-
նի, և լաւ ևս ասել՝ իր երկար
թեանցը վրայ :

Ի և նոյն ժամանակին՝ աշխոյժ
եռանդուն պատանին Լուդովիկոս Մ-
րսուած վարժարանին դասերուն
կընդիր էր : Իր ճարտասանութիւն
դասատուներն եղան Պ. Պ. Վասի-
լիս տը Սանսիվալ, որ ըստ բա-
նին լուսաւորեալ անձինք էին, և որ
յաջորդեց նոյն պաշտօնին մէջ տա-
ութ տարուան : 1807^{էն} փիլիսոփայ
թեան ուսմունքը լմնացուց, իշ-
վարժատունէն ելաւ և սկսաւ օրէնս
տութեան պարապել : Բն ատենն
Սեմ-Սարգիս Ղարիզու համա-
րանին գլուխ դրեր էր տը Ֆոնդան
նաստեղծը, որ ամենայն եռանդե-
կը ջանար ուսման հաստատուն կ-
մը դնել . և այս վախճանիս հա-
կտրիճ ու երիտասարդ վարժապետ
րու պէտք ունենալով, Պ. Սիւ-
ցուցուցած մեծ տաղանդի նշաններն
քը զարկին և սէր ձգեց վրան . հո-
տուաւ զինքը օրէնսգիտութեան վ-
ժարանէն և Մեծն Կարլոս կոչ-
դպրոցին մէջ ճարտասանութեան վ-
ժապետ դրաւ : Սիւ ժամանակ վե-
Ռապալացի դպրոցին մէջ ալ դասա-
ցութեան աթոռ մը տուաւ իրեն : Ս-
պիսի տաղանդ մը ու խօսակցութիւն
փայլ մը կը ցուցընէր իր դասերուն
երիտասարդը, որ Ղարիզու մէջ
տպաւորութիւն ըրաւ : Երբոր
որ կայսեր պատերազմի օգնական
ուզեց ներկայ ըլլալ անոր մէկ զաւ-
լ անկէ ետքը պաշտպանութիւն
անոր, կայսեր աչքը մոռուց, որով Ս-
լէն իրեն շնորհեց Տիւրոգի վրայ ք-
բանական շինելու պատիւը (1813^{էն}) :

Ինկէ տարի մը առաջ՝ Պ. Սիւ
ճարտասանութեան մրցանակի յաղ-
նակն ընդունած էր Վաղղիական Ղ-
մարանէն քսան տարուան հասակ
Սրբանակին նիւթն էր Սոնդան
ներբողեանը, զոր երիտասարդն

Պ. Վիլմեն

ան մէջ յօրինեց . իրեն նախան-
րներն էին նոյն նիւթին մէջ՝ կէյ,
զ, Սիգգորէն Գապրը և Պիոյ, ու
առաւել ևս հռչակուեցաւ պսակե-
ճառը : Սայելուչ, զուտ և յստակ
այս ճառին շէնքը, մտածութիւն-
ն ալ գեղեցիկ և տեղ տեղ նախա-

ր :
Բիւքիւ Պ. Սիլմէն սկսաւ պաղիւ
բողոնի վրայ ունեցած սէրէն՝ գու-
ելով անոր անկումը, և 1813էն սկը-
ւ բարեկամացաւ Բենիամին Վոնս-
ի, և հետեւեալ տարին Շղաէլ
նոյ ճետ, որոնք կայսերական կա-
լարութեան թշնամի էին : Երբոր
նակից բանակները Բարիզ մտած
էրկրորդ անգամ մ'ալ ստացաւ
տասանութեան մրցանակը Վաղ-
կան Սարժոյէն, քննախնայութեան
յ գրած ճառովը, որուն մէջ նոր տե-

սութեամբ և ճարտար ու վարպետ ի-
մաստներով գրականական ճշմարտու-
թիւնները կը քարոզէ : Թէպէտ ին-
չուան այն ատեն անանկ սովորութիւն
չկար, բայց այն միջոցին հրամայուեցաւ
Պ. Սիլմէնի որ արտասանէ իր ճառն
Սարժոյէն դասերուն և օտարազգի
թագաւորաց առջև . և այս առթով
յայտնի երևցաւ իր կարծեաց փոփո-
խուած ըլլալը : Բիւքիւնէն իր Վաղ-
ղիոյ յաղթող թագաւորաց տուած գո-
վեստին վարձքն ընդունեցաւ, Վալրու-
թեանց ճեմարանին նոր ազգաց պատ-
մութեան վարժապետի փոխանորդ ա-
նունակուելով . որով հարկ եղաւ որ
Մեծն Կարլուս դպրոցին ճարտասանու-
թեան վարժապետութիւնը թողու :

1816 տարւոյն Պ. Սիլմէն գաղղիա-
կան գրականութեան և ճարտասանու-
թեան դասատու դրուեցաւ Վալրութեց

Ճեմարանին մէջ . դժբաղդաբար բոլոր այս նոյն տարիներուն ըրած գեղեցիկ և աննման խօսակցութիւններն իր բազմաթիւ ունկնդիրները միայն զմայլեցուցած են՝ առանց մեզի հասնելու : Իրեք տարի վերջը՝ ուրիշ մրցանակի մըն ալ արժանացաւ Վաղղիական Ղեմարանէն , Սոնդէսքիէյի վրայ գրած գրվեստին համար : Երբ տարին հրատարակեց իր Գրոհ-է-է պատմութիւնը , որ անյապաղ իտալերէն և գերմաներէն թարգմանուեցաւ : Եւս միջոցներուն քաղաքական պաշտօններու և պատուոյ հասաւ . և 1821ին ալ Վաղղիոյ Ղեմարանին անդամ ընդունուեցաւ տը Փոնդանի յաջորդելով քանքինը տարուան հասակին : Երկրորդ տարին հրաւիրուեց Սայի գտած Լիկերոնի Հասարակականութեան գրքին գաղղիական թարգմանութիւնը տպագրեց : 1823ին ալ իր գրականական ճառերն , և 1825ին Լուստրի վիպասանութիւնը : (Ետոյ մի առ մի ճառ շրամբանական ներբողիւն , Նիւրաբիւր Միլլընի , Բաւարի , Ֆէնելի , Լեֆիտի , Բոֆի , Հէյսթիէի և Լուիքիտի , իր ճարտասանութեան դասասացութեան բացման ճառերը , Խորհրդաբանութեան ղեկավարութեան գրականութեան Պոլոնի Լուստրիէյի Գորիէի , Պատարանի ճառի Պ . Ֆորիէի , հռոմէական բազմաստուածութեան անկմանն հոյակապ նկարագիրը , և Նոտոնիւնեանց ստոյիկեան փիլիսոփայութեանը վրայ : Ըստ զոարձադի է ասոնց ընթերցմանը՝ բացատրութեանց մոգութեանը , պատմական նկարագիրներուն ճշգրտութեանը , փիլիսոփայական տեսութեանց վայելչութեանն և ուրիշ բազմաթիւ ծրից պատճառաւ : Եւս յոյժ ի վեր քան այս ամէն գրուածքները հիանալի էին իր դասախօսութիւնները , որոնց համբաւն անանկ հռչակուած էր , որ իւրաքանչիւր դասը մէյ մէկ մեծ հանդիսի և շարժման օրեր եղած էին 1827 տարւոյն ատենները : Եւս ժամանակները մտածեցին իր ունկնդիրները համառօտագրութիւն անկուրուստ պահելու այս գեղեցիկ աղբիւրն

որ առատաբար ու առանց աշխատելու բոլոր վարժապետին բերնէն . սանկով Եւրոպիոյ միջին դարու և Վաղղի ժառանգութեան գրականութեանը խօսած ճառերը բոլոր գրագէտը վայելն ցայտօր :

Սելոյիչեալ տարւոյն՝ Պ . Սելոյիչեալ տարւոյն կողմն սկսաւ հակառակ , և իր դասերուն մէջ ալ նոյն ոգի կը խօսէր : Սելոյիչեալ կառավարութիւնը կ'ուզէր ամրապնդել Վարդաթագաւորութիւնը գրոց քննութիւն հաստատելով , Վաղղիական Ղեմարանը ներգրացած այս բանին վրայ՝ որ աղերսագիր մը տալու թագաւոր գրականութեան հանդերձեալ վտաններն առջեւ դնելով : Եւս աղերսագիրն յօրինմունքը յանձնուեցաւ Ղոպրիանի , Լազարէի , և Պ . Սելոյի , որ ջերմ պաշտպան էր ան Վաղղիականութիւնը զայրացած Պ . Սելոյի բռնած կերպին վրայ , աղերսագրոց վերատեսչութեան պաշտօնէն : Նեց զինքը : Եւս ալ , միացած իր ժապետակից բարեկամաց Պ . Սելոյի և Պ . Վաղղի հետ , որոնց պատմութեան և միւս փիլիսոփայութեան դասատու էին , իրենց ունկնդրաց միտքն ու սիրտը գրաւած՝ իր ազդեցութիւնը կը տարածէին ան վրայ , այնչափ զօրուոր էր խօսեց թիւնին : Եւս նշանաւոր ուսուցիչութեանը միւս հռչակաւոր տիւրաց գրականութեան տարբերութեանը մէջ :

1829ին՝ Պ . Սելոյի նուիրակ տրուեցաւ , և ձախակողմեան կոնստեցաւ : 1831 տարւոյն հասարակութեան արքունական ժողովին գաղմանուանուեցաւ , և հետեւեալ տարին՝ նոյն ժողովին գահեցի փոխորդ , բայց նորէն նուիրակ չընտրուեցաւ : Եւս ատեն Սելոյի փիլիսոփայութեանը 1833 տարւոյն օրէն ղերմեծ սենեկին անդամ (Բէյ Վաղղի) անուանեց զինքը : Վաղղի Ղեմարանն ալ մշտնջենաւոր քարտէզ ընտրեց 1834ին . Եւսոյի տեղ , և

ե տալը՝ Պ) . Ս իլմէն մարտի 13^{ին} սրահաց կրթութեան պաշտօնեայ եցաւ . բայց քիչ ատենէն իրեն ընկից պաշտօնեայքն հրաժարելով՝ ի եղաւ որ ինքն ալ անոնց հետեի : Ինչ հոկտեմբերի 29^{ին} Պ) . Ս իլմէն և պաշտօնեայ ընտրուեցաւ իր հին տակետակցին , Պ) . Լիւիզոյի հետ յեղ . և ամենայն փութով ետեւէ և ուսմանց կարգ գնելու , որուն օր նոյն միջոցին մեծ տարաձայնու և կար . Պ) . Ս իլմէն ջանաց որ ալ և ալ կարծիքներու կողմնա թիւններն ըստ կարի հաճեցընե հասարակաց կրթութե նոր օրէնք աստատէ : Եւս հոչակաւոր օրէնքն իւր չանցաւ ոչ համալսարանին , ոչ ին , ոչ աջակողմեանց , ոչ ձախա նեանց , և ոչ ալ թագաւորին և պաշ տրանին , նոյն իսկ անոր համար՝ որ տօնեայն ուղեր էր ամենայն կող լցութեանց կարեւրոյն չափ զիջա Վանի մը անգամ փոփոխութիւն ընելէն և չորս տարի միակերպ աշ տելէն ետքը ընդունել տալու այն օ յը , վերջապէս այնպէս այլայլեցաւ ստործութիւնը , որ 1844 տարւոյն տեմբերի 30^{ին} պաշտօնական լրա ւ մէջ հրատարակուեցաւ իր պաշ է լրալը : Վիչ վերջը Սուլ մարա տը առաջարկեց խորհրդարաննե : որ իբրև ազգային վարձք թոշակ խալուի հասարակաց կրթութեան նի պաշտօնէին , որ երեսուն տարի տալու թիւն ըրած էր պետութեան . ց Պ) . Ս իլմէն յանձն չառաւ ընդու ւ այդ թոշակը : Երբոր առողջա հիւանդութենէն , ոչ հասարակաց ծողութիւններու մէջ մտաւ , և ոչ խասխօսութիւն ըրաւ երբեք , հա միայն ինքզինքը բողբոլի իր գրաւ ական պարապմունքներուն տուաւ : Երն յիշատակուած գրուածքներէն ի Պ) . Ս իլմէն հրատարակած է և ուրիշ շատ փոքրիկ կամ ընդարձակ ասիրութիւններ , ինչպէս Տետու ես ի Կիլիկիոն , ի Պլատարքոս և ի Լու րո , Զօրիքի , Եղծոսն , Հոռօկտիան

դպրութեանց ընդ հայերօք , Զոռօկտիան վիպասանութեանց , Վարդ Ուիլլըմայ , Եռանկի և Պայրընի . Պարիեր չրիստոնէա ւան Զարդասանութեան Դ դարու . Յիշա րակի ծամանակից պարմութեան և գրակա նութեան (2 հմր) . Տետութեան ի ՊՊ . Շարդարիան , Կարալու ար Ռեփալա , Աւ Բերդ ար Պրոլէի , Ալթրէո Նեդման , Լորդ Պրոնէմ , Տէլէֆլիս և Կիւ Ռուր . դար ձեալ՝ Նոր ԵՅԵԱԵՆՈՍԻ . — Ման Ա . Պ . Շարդարիան . և Հանրէս ի հանձարն Պիւ դարու . բաց ասոնցմէ՝ բազմաթիւ ճա ուեր , զորոնք խօսած է և կը խօսի ա մէն տարի Վաղղիական Ղեմարանին մէջ՝ իր մտնջենաւոր քարտուղարի պաշ տօնէն ստիպեալ ըլլալով ամէն տա րուան տրուած միջանակներու վրայ համար տալու : Հասարակաց կարծիք է թէ Պ) . Ս իլմէն մօտեոս պիտի հրա տարակէ Պարմութեան Գրիֆորի Է՛ և նուամբ գրութիւն մը , որուն վրայ քսան տարիէ աւելի է որ կ'աշխատի , և որ կ'ըսուի թէ իր գլխաւոր երկասիրու թիւնը պիտի ըլլայ . շատ հաւանական է այս կարծիքը , որովհետեւ յայտնի գի տենք որ անուանի գրագէտը բոլոր կե նացը մէջ միշտ մեծ սէր ունեցած է պատմութեան վրայ :

Վանք հիմա կարճ տեսութիւն մը ընելու Պ) . Ս իլմէնի քննաբանու թեանը վրայ , որուն գլխաւոր յիշատա կարանն է իր ԺԸ դարու գաղղիական մատենագրութե պատմութեանը վրայ տուած դասերն , որ բերնուց և յան պատրաստից խօսած է , և որ՝ ինչպէս վերն ըսինք՝ համառօտագրութեամբ պահուած է : Պ) . Ս իլմէն նոր տեսակ քննաբանութիւն մը հնարեց Վաղղիոյ մէջ , յորում ինքը միայն փայլեցաւ , և իրմէն ետքը ամէն քննաբանից կարողութեանը խաւար երեցաւ իր բացած լուսաւոր ճամբան : Եւնական մատե նագրութեան ընտանեցած , անով սնած ու անոր սիրովը բորբոքած՝ Պ) . Ս իլ մէն հաստատ միտքը դրած է թէ առանց այն բնական , պարզ , իմաստալից , վսեմ և միանգամայն փիլիսոփայական բանաստեղծութեամբ կրթուելու՝ հաս

տատուն և իրական գեղեցկութիւն չը-
կրնար ունենալ ու և իցէ արդի գրական-
նութիւն մը : Ինոր համար նոր ժամա-
նակներու հեղինակաց վրայ քննութիւն
ընելու ատեն՝ իր ընդարձակ աշխարհա-
նման յիշողութիւնն օգնական առնելով
իրեն , այնպիսի անակնունելի ու հնա-
րագէտ բազմատութիւններ կ'ընէ՝ հին
ժամանակը նոր ժամանակին քով մօտե-
ցընելով , որ կը յափշտակէ զմարդ և
շատ աւելի կը համոզէ՝ քան թէ պատ-
ճառաբանութեամբ : Եւ իր յիշողու-
թեանը գաղափար մը տալու համար ,
« 1) Կենդանութիւն արդի քննաբանը կ'երգ-
նու որ « 1) Իլմէն յիշողութեան կող-
մանէ Հորտենսիոսի կը հաւասարի , —
Հորտենսիոսի՝ որ ինչպէս գիտենք 'ի
պատմութենէ , շատ անգամ ամբողջ ա-
տենաբանութիւններ մտքին մէջ կը յօ-
րինէր , կը յղկէր և առանց գրելու կ'ար-
տասանէր ատենին առջև . և երբեմն
ալ բոլոր օրն հասարակաց աճուրդի
ներկայ գտնուելէն վերջը՝ իրիկուան
տեղն 'ի տեղը կը պատմէր բոլոր ծա-
խուած նիւթերն հանդերձ այն մարդ-
կանց անուններովն՝ որոնց որ ծախուած
էին անոնք : « 1) Իլմէնի շրթանքը
վրայ ալ այնպէս պատրաստ է պատմու-
թեան ծածկագոյն խորշերը , և ծա-
նօթ ու անծանօթ , ազգային ու օտար-
ազգի քերթողաց գեղեցիկ տողերն ու
անոնց վերաբերեալ գիտելիքները , որ
թէպէտ մէկ դարու մը գրականութեա-
նը վրայ կը խօսի , հին և նոր աշխարհի
ամբողջ մատենագրութիւնն առջևնիս
կը բովանդակէ իբրև համայնատես նը-
կար մը : Եւ արծես թէ բոլոր ընտիր
բանաստեղծները բերնուց գիտէ , և ա-
նոնցմէ յիշատակած իւրաքանչիւր հա-
տուածներուն այնպիսի կենդանութիւն
կու տայ , որ իբրև առաջին անգամ զա-
նոնք լսել կու տայ մարդուս : Հաւա-
տալի չգար թէ ինչպէս այն հասակին
կրցեր է այնչափ տեղեկութիւն ամբա-
րել և ինչպէս իբրև պատուական ու
գործաւնեայ մեղու մը այնչափ այլ և այլ
գրուածքներու հոյզը ծծեր է :

« 1) Իլմէնի նախատիպ գրիչն անոր

վրայ կայացած է՝ որ սահմանադ-
իր քննաբանութեան ասպարէզը ,
այն տեսակ քննաբաններէն չէ՝ որ
հինգ վեց սկզբունք մը պատրաստ ու
գրականներուն մէջ և անոնցմէ ի
մաղէ կ'անցընեն ամէն երևելի գ-
թիւնները . ազատ են իր գաղափար-
րը , և իրական գեղեցկութիւնը ու
ցէ կերպարանքով որ նշմարելու ըլ-
կը յարգէ ու կը մեծարէ . անոր հա-
մարդկային հանձարն որչափ տեղ
մարձակի արշաւելու , նոյնչափ կ'ըն-
նայ իր ընտրողութիւնն ալ : Կ'ըն-
ոչ երբեք ախորժակի կանոն մը վար-
պետական ուժով զօրցուած կը գտն-
իր խօսակցութեանը մէջ . անակ
կրնայ մէկը կարծել թէ թափու
անիկայ 'ի տեսութենէ արուեստին
ընդ հակառակն լի և գեղուն է թափ-
տեսութեամբ , որ ինքիբնեւն գ-
կը ցատքեն իր նկարագրած պատ-
թենէն , ըրած բազմատութիւններ
և մէջ բերած գործքերէն ու խօս-
րէն : Հեղինակի մը երկասիրութե-
ցը վրայ իր կարծիքը տալու հա-
նախ 'ի դատաստան կը հանէ ա-
դարն ու ժամանակը , անոր կենդ-
անային հետպնդանական մանրամասն-
րագաները , և այն երկասիրութե-
ծնանելուն առիթ եղող հանգամ-
ները , և անոնցմով գրքին սողց-
ու արժէքը կը կշռէ :

« 1) Իլմէն իր խօսած նիւթը
սիրէ , անոր մէջ ընկղմած է , անով
գեղորեալ է : Երոյ ըստ նիւթոց զա-
ղանութեանը՝ իր խօսակցութիւնը
նոր էր , միշտ վառ , միշտ ազուր , փ-
զի 'ի սրտէ կը բխէր . և այն յատ-
թեան վրայ գլխաւորապէս կայաց-
« 1) Իլմէնի բուն հանձարն ու ան-
ման տաղանդը : Եւ ամանակագրա-
շիշդ կարգաւ շնորհներ իր պատկեր-
րը , հապա ինչպէս որ իր զգացմա-
ու իր եռանդը կը շնչեն իրեն . որ
հետև ինքն եղաւ որ ճշմարիտ ճար-
տանութիւն մտուց քննաբանութե-
մէջ , և իր ճառերն աւելի տաք ա-
նախօսութիւն կը նմանէին՝ քան :

տմական հանգարտ խօսակցութիւն
անանկ որ պետութիւնն ինքնին
ինչպէս կը հսկէր որ չըլլայ թէ ի
դասի սենեակներն ատենան դառ
ով, ոգիք կառավարութեան հակա
կ սկզբունքներով գրգռին : Սիւն
մայն անանկ կը ցնցէր ամենուն զար
դման երակները բացատրութեանց
ութեամբ, վարպետ ու բարակ ի
ստներու անթիւ առատութեամբ,
ըճ և ազնուական զուրցուածքով,
սյլեցուցիչ և զուարճալի խօսքերով,
սմէն բանի վրայ պայծառ լոյս սփռե
լ, որ դասախօսութեան սրահին պա
րը չէին բաւեր հանգիսականաց ծա
հարութիւններուն արձագանգները
ինչու : Եւսպէս իրմով քննաբանու
ենը, որ ինչուան այս դարու սկիզ
բոր, նիհար ու անհակելի թուփ
մնալու համար ստեղծուած կը կար
ւէր, գրականութեան ծաղկեալ մա
րէն մէկն եղաւ, և նոյն իսկ պատ
ութեան փառացն ալ չնախանձիր :
սկայն իր ունկնդիրքը կը վկայեն թէ
ս դասախօսութիւններն հոն այն սրու
ն մէջ լսելու էր Պ . Սիւնի բեր
ն, որ քննաբանութեան բեմին վրայ
ինչ ընդհատ էր ի Վեմոսթենեսէ .
չպիսի կրակ, ինչպիսի ոյժ, ինչպիսի
րժաւմներ ու ձևեր, որոնք քան զխօս
ւելի հզօր են իմացընելու ճարտասա
ն հոգին, և որոնք մեռեալ են գրուած
ի մէջ : Իբրաւ մեռած են անոնք, բայց
նէ անմահ են այն յանպատրաստից
օսակցութիւններն, որ գրարանի վրայ
որունկ մտածութեամբ աշխատուած
վասիրութեանց կարգը միշտ պիտի
սմարտին :

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մաղրըպի գլխատըր ետահանգիստները :

Հիմա որ Սպանիոյ տէրութիւնը
Մաղրըպի պետութեան դէմ պատե
սըմ հրատարակեց և մեծ պատրաս
ութեամբ կը զինուի յաջողութեամբ

լմընցընելու համար իր դիտաւորութիւ
նը, հետաքրքրական կը համարինք Սա
ղըրըպի կամ Սարոքի երկրին վրայ քիչ
մը տեղեկութիւն հաղորդել մեր ըն
թերցողաց : Եւս անգամ նոյն երկրին
գլխատըր նաւահանգիստներուն վրայ կը
խօսինք :

Սաղըրըպի ծովեզերեայցն երկայնու
թիւն է 1,400 հազարամէտր, որուն 400
Սիլերկրականին վրայ է, իսկ 1,000
Սիլանդական ովկիանոսին վրայ : Սիլ
երկրականին ափանցը մէկ մասին վրայ
կը բնակին Սիֆեանք ըսուած վայրագ
և պատերազմող ժողովուրդը, որոնց
մեծ մասը ծովու աւազակ են արուես
տիւ, և շատ անգամ իրենց կտորձու
թեանն ու անգթութեանը փորձերը
ցուցուցած են . կ'ըսուի թէ պէտք ե
ղած ատեն 40,000 հրացանէ աւելի
կրնան մէկէն ժողովել :

ՍԵԼԻԵԱ . — Եւս դղեակն, որ
Սպանիացւոց ձեռքն է, առաջին նշանա
ւոր քաղաքն է արևելեան կողմը Ղէ
զայիրի սահմանէն քիչ հեռու . շինուած
է պղտի թերակղզւոյ մը վրայ, որ ցամա
քին կպած է ժայռուտ պարանոցով մը :
Շատ ամուր է դիրքը, և թէ ծովու
ու թէ ցամաքի կողմանէ յարձակմունք
ներէ աղէկ պատասպարուած է . նաւա
հանգիստը խիստ պզտիկ է և քիչ տա
կառաչափ տանող նաւեր միայն կրնայ
ընդունիլ : Սելիւայի անունն առնուած
է այն գերազանց մեղրէն՝ որ շրջակայ
տեղուանքը կը գտնուի : Սպանիացիք
1496 տարւոյն տիրեցին անոր, և թէ
պէտ այն ժամանակէն ի վեր Պէրպեր
ները շատ անգամ վրան յարձակեցան,
բայց ոչ երբէք կրցան անոնց ձեռքէն
առնել :

ԵՆՈՒՍՅԵՄԱՍ . — Սպանիացւոց
թիւովարութեան բանտն է պղտի կղզւոյ
մը վրայ կանգնուած, և անունը հին Եւ
նիդէմ քաղքէն առնուած է : ԺՁ դա
րուն՝ Եստուլաճ Սաղըրըպի սուլթանը
վախնալով որ այս ամրոցը Ղէզայիրի
հաճկաց ձեռքը կ'իյնայ, աւելի լաւ սե
պեց Սպանիացւոց տալ զայն :

ԻՆԵՆ ՅԵ ՍԵԼԻՍ . — Սպանիացւոց